

Stručni članak

ISTORIJSKI RAZVOJ ETIČKOG PRINCIPA NEPOVREĐIVANJA PROTIVNIKA U JAPANSKIM BORILAČKIM VEŠTINAMA

UDK 17:796.85(520)

Nikola Mijatov¹

Strukovni trener - Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd, Srbija

Master istoričar – Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija

---

Apstrakt: Daleko od pukog fizičkog obračuna, japanske borilačke veštine danas predstavljaju čitavu životnu filozofiju. Međutim, u svojim počecima osnovni principi bili su upravo bazirani na savladavanju protivnika svim raspoloživim sredstvima, gde se o posledicama po istog nije vodilo računa. Rad kritički sagledava razvoj novog, revolucionarnog, etičkog principa nepovređivanja protivnika koji je značajno uticao na oblikovanje borilačkih veština, kako samih tehnika tako i njihove filozofije. Filozofske osnove nalazimo još kod Konfučija i Mencija, a prvi korak ka utemeljenju tog principa načinio je Mijamoto Musaši sa svojom filozofijom borbe. Ipak, dubljeg traga po borilačke veštine Musašijeva filozofija tada nije ostavila: društvo srednjovekovnog i ranomodernog Japana za istančanu etičnost borbe jednostavno još uvek nije bilo spremno. Tri veka potom, na istu etičku liniju naslanja se Džigoro Kano kada stvara džudo. Njegovim stopama ide i Ginčin Funakoši stvarajući Šotokan karate. Konačno, vrhunac etičkog principa nepovređivanja protivnika može se naći u aikidou Moriheia Uešibe, gde ne samo da je na osnovu ovog etičkog imperativa formirana filozofija veštine već i same tehnike samoodbrane za cilj imaju savladavanje, ali i nepovređivanje protivnika - jedinstveni vrhunac borilačkog umeća.

Ključne reči: *Mijamoto Musaši, džudo, aikido, karate, etika, borilačke veštine*

---

¹ ✉ nikolamijatov@gmail.com

UVOD

Fenomen koji prevazilazi sve odrednice poput sporta, umetnosti, pa i kulture - borilačke veštine zahtevaju zaseban pristup i tumačenje. U svojoj kompleksnosti istraživanje istih zahteva prožimanje više različitih disciplina.

Etika borilačkih veština zaseban je i jedinstven aspekt koji se ne može naći ni u jednoj drugoj ljudskoj delatnosti. Ona prevazilazi okvire pukog borenja i duboko zalazi u postojeće filozofske pravce, ali i svojom praksom stvara nove pravce filozofskog mišljenja. Značajni element te etike, princip nepovređivanja protivnika u japanskim borilačkim veštinama, predmet je ovog rada.

Japanske borilačke veštine imaju svoj istorijski razvoj, gde su različite epohe oblikovale same veštine da bi ih danas imali u naizgled zaokruženom, ali opet promenljivom vidu. Sama etika japanskih borilačkih veština prošla je dug put da bi se oblikovala u kompleksnu filozofiju, kako same veštine tako i života i pogleda na svet.

Ono što japanske borilačke veštine svakako izdvaja jeste upravo njihova jedinstvena etika. Rad sagledava razvoj jednog od etičkih principa – principa nepovređivanja protivnika – koji je presudno i uticao na formiranje modernih japanskih borilačkih veština i doprineo njihovoj transformaciji u sportove.

Etika japanskih borilačkih veština nije nastala i razvijala se zasebno, van svetskih tokova u borenjima. Stoga je potreban širi osvrt na etiku borenja uopšte, ali i na razvojni put borilačkih veština od najranijih civilizacija, preko Kine do Japana. Kroz razne vidove borenja prožimali su se, prožimaju se i danas, filozofsko – religiozni i kulturološki aspekti, te je osvrt i na njih radi razumevanja svakako potreban.

Konačno, sagledavanjem etičkih postulata velikana japanskih borilačkih veština analiziraće se etički princip nepovređivanja protivnika u svojoj najuticajnijoj fazi: u džudou, karateu i aikidou. Ipak, prve pomene nalazimo još kod Mijamota Musašija da bi vekovima kasnije tek Meidi reformom borilačke veštine započele transformaciju, između ostalog vođene i ovim etičkim principom. Analiziran je istorijski kontekst, karakteristika japanskog društva u svakoj od faza kao i filozofije velikana koji su značajano uticali na razvoj tog principa: Džigoro Kana, Ginčin Funakošia i Moriheia Uešibe.

1. TEORIJSKI OSNOV RADA

1.1. Geneza razvoja etičkih principa u borenjima

Gotovo da je nemoguće naći civilizaciju bez tragova borenja u njoj. Ipak, prve konkretnije tragove nalazimo u antičkoj Grčkoj gde su borilački

sportovi zauzimali važno mesto u kulturi uopšte. S jedne strane, ono što ih je karakterisalo jeste izvesna brutalnost budući da bezbednost učesnika nije bila na prvom mestu. Naročito se izdvajao pankracion, mešoviti borilački sport gde su pravila dozvoljavala širok spektar često i opasnih tehnika. S druge strane, već tada nailazimo na znatna ograničenja u spektru dozvoljenih tehnika. Primera radi, u samom pankracionu bilo je zabranjeno ujedanje i zabadanje prstiju. Takođe u prvom slikanom tragu o istoriji borenja uočava se značajan element koji je upravo mogao imati funkciju bezbednosti: rukavica na desnoj ruci boksera dečaka, Slika 1. (Ćirković, 2006, str. 49, 91).

Slika 1. „Bokseri dečaci“, freska - Minojska kultura, Knosos
(Izvor: Ćirković, 2006, 49)

Međutim, za japanske borilačke veštine presudan uticaj imala je civilizacija Kine, gde je po predanju monah iz Indije Bodidarma propovedajući novi neposredniji pristup budizmu svoje sledbenike podučavao i specifičnim tehnikama disanja. Pošto je sa sledbenicima boravio u pustim, ali i opasnim krajevima, Bodidarma je svoje sledbenike obučavao i u veštini samoodbrane (Rid i Kraučer, 2007, str. 20, 21).

Na civilizaciju Kine jedan od najsnažnijih uticaja izvršio je filozof i svojevrtni reformator Konfučije. Okosnica njegove etike bilo je čovekoljublje koje je ostavilo značajnog traga, kako u filozofskoj misli, tako i u praktičnom ustrojstvu kineske države, ali i svakodnevnim međuljudskim odnosima. Korak dalje načinio je njegov učenik Mencije koji je tvrdio da je čovekova priroda u osnovi dobra, a da je nedostatak odgovarajućih društvenih okolnosti čini lošom. Da je u svakom čoveku duboko usađen altruizam dokazao je jednostavnim primerom: „Pretpostavimo da se čovek nađe pred detetom koje samo što nije palo u duboki bunar. Čovek bi ga spasao čak i ako bi morao da rizikuje svoj život, bez obzira koliko on sam bio moralno degenerisan“ (Nukarija, 2010, str. 129). Oba filozofa na Kinu su ostavili neizbrisiv trag,

gde je svaki aspekt i države i kulture obojen njihovim mislima. Posledično, značajno su uticali i na oblikovanje etike borilačkih veština.

Pod snažnim uticajem svoga daleko većeg i tada naprednijeg suseda, Japan je od Kine usvojio i borilačke veštine. Gotovo apsolutno izolovan od ostatka sveta Japan je negovao svoje veštine borbe gde je dominirala kendo – veština rukovanja mačem. Naime, za ratničku klasu samuraja bila je potrebna ubojita veština rukovanja katanom, vakizašijem i tantom. Sama veština bila je konkretna, efikasna i gotovo oslobođena „milosrdnih“ etičkih principa. U slučaju gubitka ili nemogućnosti upotrebe mača, koristila se pomoćna veština *đu* (*džiu džicu*) koja je takođe kao ključni princip uzela efikasnost, pa se neretko tehnika završala smrću protivnika. Navedeno je svakako posledica toga što je obe veštine oblikovalo bojno polje srednjevekovnog Japana (Janjić i Gigov, 1983, str. 37, 99).

Ipak, tragove etičnosti možemo naći posredno – u *Bušidu*. Kodeks života samuraja obiluje etičkim principima, neretko i principima same borbe na koje je značajno uticao sam *Mencije* (Nitobe, 1985, str. 23). Međutim, sam kodeks predstavlja, s jedne strane, uputstvo kako što bolje služiti svome feudalcu (*damjou*), a s druge strane, i specifične zakone radi uzajamnog poštovanja samuraja u cilju očuvanja svoje klase. Ratnička klasa samuraja uzdigla se od ostatka japanskog društva i zadobila znatne privilegije koje je temeljila na svojoj ratničkoj veštini. Veoma slično evropskim vitezovima, samuraji su se međusobno itekako poštovali i nastojali da se očuvaju, i fizički, i kao zasebna klasa. Konsekventno, izvesna etičnost u sukobu dva samuraja svakako je evidentna, ali ta ista etičnost nedostaje u sukobu samuraja sa npr. običnim seljakom. Sam kodeks je konzervativan i nastoji da očuva „javni red i mir i da na taj način obezbeđuje sigurnost članovima ostale tri klase“ (Kliri, 2006, str. 61).

Promena je došla periodom mira pod Tokugava šogunatom (1600–1868). Budući da je obračuna bilo sve manje, pošto je vekovno neprijateljstvo feudalaca nadvladala centralna vlast šoguna, samuraji se suočavaju sa novim prilikama. Upotrebljivost borilačkih veština više nije bila primarna, javlja se potraga za umetnošću u borenju – za „savršenstvom forme“ (Rid i Kraučer, 2007, str. 180). Ratnička klasa izgubila je na svojoj brutalnosti, pa i praktičnosti, i okrenula se umetnosti i filozofiji koju je inkorporirala u svoje borilačke veštine. Sam naziv se promenio: od sufiksa „*đucu*“, koji označava prilagodljivo ili praktično, prešlo se u „*do*“ koji ukazuje da je u pitanju kompleksna filozofija borilačke veštine i konkretnije celoživotni put usavršavanja iste radi dostizanja ciljeva koji prevazilaze pobjede u pukim fizičkim obračunima (De Majo, 2010, str. 96).

1.2. Filozofsko – religiozni aspekt borenja

Uzimajući u obzir da su borilačke veštine nastale i razvijale se na određenom podneblju, sa određenim kulturološkim aspektima, upliv religije

u njih bio je neizbežan. Kao što smo videli, sam Bodidarma bio je pre svega budistički propovednik, a sama veština predstavljala mu je sredstvo zarad postizanja religijskog cilja.

Za borilačke veštine Kine budizam je bio presudan. Poznat je fenomen monaha ratnika – Šaolina, koji svakodnevno praktikuju borilačke veštine gde se jedva može nazreti fina linija razdvajanja molitve od ovog tipa treninga. Na drugoj obali, u Japanu budizam je takođe izvršio značajan uticaj. Međutim, Japan jeste preuzimao ključne aspekte kulture od Kine, ali se nije zaustavio na pukom podražavanju. Sam budizam na japanskim ostrvima dobija specifičnu formu – Zen budizam.

Transformacijom pod Tokugava šogunatom, borilačke veštine odlučno primaju religiozne aspekte. Pojam „do“ duboko je religiozan, označava stazu ili put: „To je staza Bude, „bucudo“, koja vodi u pravcu otkrivanja vaše iskonske prirode razbuđujući vaš usnuli ego (niže sopstvo, ograničeno „ja“), podstičući ga da ustupi mesto višem, potpunijem sopstvu“ (Dešimaru, 2008, str. 19). Sekularizacija borilačkih veština došla je i sveopštom sekularizacijom društva – Meidi reformom. Tada na scenu stupa Džigoro Kano koji od džiu džice tvori džudo, gde sam „do“ oslobađa religijskog tereta, a za cilj džudoa uzima usavršavanje sebe i doprinošenje društvu uopšte (Kano, 2007, str. 101).

Prevazilaženje religijske prošlosti ne znači i ogoljavanje veština od istančane filozofije. Naprotiv. Same filozofije veština prilagođavaju se sekularnom društvu gde se akcenat stavlja na usavršavanje samoga sebe, kroz napredovanje u vidu pojaseva. Usled toga one se šire svetom gde ih praktikuju, i dosežu vrhunske nivoe majstorstva, kako ateisti, tako i vernici drugih religija. No, sama filozofija ostala je očuvana i dalje se razvijala, a jedan njen aspekt – etički princip nepovređivanja protivnika tema je ovog rada.

1.3. Kulturološki aspekt borenja

Ako sagledamo japanske borilačke veštine, one obiluju primesama japanske kulture. Termini i nazivi tehnika gotovo su isključivo na japanskom jeziku. Često se i brojanje ponavljanja određene vežbe izvodi na japanskom. Same sale za vežbanje, ili „dođo“, obiluju slikama klasične japanske ikonografije i slikama istaknutih majstora veština. Naravno, vežba se u kimonu. Tako sagledano, svaka sala za vežbanje i svaki klub borilačkih veština predstavljaju „Japan u malom“.

Prožimanje kulturnih uticaja preko borilačkih veština je nesumnjivo. Čak i u zemljama koje su hiljadama kilometara udaljene od japanskih ostrva, deo te kulture se neguje i čuva od zaborava. No, šireći se svetom i razvijajući se u raznim podnebljima same veštine su se menjale i prihvatale uticaje nove sredine. Tako se danas može razlikovati npr. francuski džudo od japanskog, ili pak ruskog. Navedeno, svakako, važi i za ostale veštine.

Odlazeći i korak dalje, danas je gotovo nemoguće proglasiti neku veštinu za isključivo japansku, kinesku i sl. Svaka veština se razvijala gde je kultura u okviru koje je praktikovana veština uticala na sam njen razvoj i oblikovanje. Stoga, u 21. veku svakako stoji zaključak da borilački sportovi, uz njih i veštine, predstavljaju zajedničko nasleđe čitavog čovečanstva (Ćirković & Jovanović, 2002, str. 13).

2. ETIČKI PRINCIP NEPOVREĐIVANJA PROTIVNIKA

2.1. Osnovni principi borilačkih veština

Same borilačke veštine orbitiraju oko borenja. Svaka kretnja ima za cilj izbegavanje napada i onesposobljavanje napadača. S druge strane, u periodu izvesne brutalnosti istih (dominantno pre Tokugava šogunata) i napadačke tehnike bile su značajno zastupljene. Čak i druge fizičke vežbe za cilj imaju ojačavanje tela radi same potonje potencijalne borbe. Duhovne vežbe neguju smirenost i fokusiranost ne bi li u slučaju fizičkog obračuna praktikant veštine ostao pribran i na adekvatan način reagovao.

Iako im je osnova borenje, veštine daleko prevazilaze taj aspekt. Kroz praktikovanje borilačkih formi izrodili su se viši principi koji svoju podlogu nalaze u doprinosu društvu ili pak u religijskim aspektima. Tako npr. džudo ima pet principa, gde samo prvi predstavlja fizičko vežbanje, a najviši, peti princip, za cilj uzima doprinos pojedinca društvu. Daleko od fizičkog sukoba Kano je džudo smatrao za „učenje načina“, i njegova primena je učenje najboljeg načina da se dostigne bilo koja vrsta uspeha” (Kano, 2007, str. 73, 110). S druge strane, aikido svoje principe formira oko „puta ljubavi“, gde propovedajući novu religiju vežbanjem aikidoa pojedinac na treningu vrši „čin vere“. Osnivač aikidoa Uešiba same tehnike samoodbrane video je kao manifestacije „milosrdnih dela“ boginje samilosti Kanoni (Uešiba, 2008a, str. 43, 56, 105).

No, iako međusobno značajno različite, osnova svih borilačkih veština je upravo borenje. Ono što je za sve njih zajedničko jeste da su odmakle daleko od pukog fizičkog obračuna. Savladavanje protivnika je svakako prisutno, ali način na koji će se to učiniti zavisi od niza faktora, što religijskih, što kulturoloških. Dižući sukob dva ili više pojedinaca na viši nivo, u borilačkim veštinama javio se etički princip nepovređivanja protivnika koji je kompleksan, ali i predstavlja vrhunac borilačkog umeća. U sukobu sa protivnikom, primena tog principa bi podrazumevala pobeđu nad njim, ali takvu da sam protivnik izađe iz sukoba bez ozleda. Za to je potrebna potpuna sigurnost u svoje umeće, kao i potpuno ovladavanje tehnikama, ne bi li se u toku same borbe izvršila selekcija tehnika koje bi mogle biti upotrebljene, ali i po fizičko zdravlje protivnika bile sigurne. Suštinu tog principa sagledaćemo kroz misli, ali i praktična uputstva, velikana japanskih borilačkih veština.

2.2. Principi u borilačkim sportovima

Borilačke vještine najčešće nemaju takmičenja, njihov cilj, kao što smo videli, nalazi se u putu („do“), najčešće izraženom kroz stepene znanja ili pojaseve. S druge strane, suština borilačkih sportova je upravo takmičenje gde je njemu sve podređeno. Mnogi od tih sportova razvili su se upravo iz borilačkih vještina, poput džudoa i karatea. U tom procesu oni su svoje principe ostavili po strani i prilagodili se principima sporta.

Osnovni, ali i dominantni princip je svakako princip nadmetanja. U borilačkim sportovima jasna su pravila, pobjednici i poraženi. Ključni faktor transformacije iz principa borilačkih vještina u klasične sportske principe svakako je Međunarodni olimpijski komitet koji svojim pravilima, u koje borilački sportovi nastoje da se uklape, permanentno menja prirodu ovih sportova, gde je danas, npr. džudo daleko odmakao od početnog džudoa Džigoro Kana, pa i džudoa kao borilačke vještine. Značajno je imati na umu terminološku i fenomenološku razliku između sporta i borilačke vještine. Za same borilačke sportove etika orbitira oko pojmova nadmetanja, fer-pleja, pravednosti, moralnog obrazovanja i dr. (Radoš, 2016, str. 45).

Za razvoj principa i etike borilačkih vještina samo sportsko nadmetanje i MOK nisu imali presudan uticaj. Za oblikovanje, konkretno etičkog principa nepovređivanja protivnika, ključni su bili velikani japanskih borilačkih vještina i njihova filozofija borbe koju su prenosili svojim učenicima. Ujedno, upravo njihova stanovništva po tom pitanju sagledaćemo u narednom poglavlju.

2.3. Misli, izreke i poruke velikih majstora japanskih borilačkih vještina

2.3.1. *Mijamoto Musaši*

Čitav život Mijamota Musašija bio je obeležen borbom. Rođen u 16. veku, veku nemilosrdne borbe japanskih velikaša i oslabljene centralne vlasti, svoj put Musaši će naći u maču. Već sa 13 godina dokazao se pobeđivši Arimu Kiheia, poznatog samuraja Šinto riju škole (Musaši, 2006, str. 11).

Velika bitka kod Sekigahare nije zaobišla ni tada 17-godišnjeg Musašija. Igram prilika našao se na poraženoj Hidejošijovoj strani. Pobjednik Tokugava doneće Japanu godine mira i centralizacije vlasti, iste godine koje je i obeležio Musašijev uspon (Istorija Japana, 2008, str. 97). Nemajući gospodara Musaši putuje Tokugavinim Japanom u potrazi za majstorima mačevanja (kendu) i svoje umeće usavršava na brojnim dvobojima (oko 60). Svoju najčuveniju bitku imao je sa poklonicima škole Jošioka kada je, prvo pobeđivši njihovog majstora, bio izazvan na borbu sa svim pripadnicima te škole. Oko stotinu pripadnika Jošioka škole mačevanja napadalo je Musašija, po pravilima

Bušida jedan po jedan, a Musaši ih je dočekivao sa svoja dva mača – katanom i vakizašijem. Upravo tada osmislio je i novu metodu borbe: Nito icipu – veštinu mačevanja sa dva mača istovremeno.

Sa novom metodom borbe Musaši je bio nepobediv. Konačno, jednim udarcem pobeđivši Sasaki Kodiru, jedinog majstora mačevanja koji je mogao da mu parira, Musaši se definitivno utvrdio kao nepobedivi majstor kendo. Njegovo ime postalo je slavno u srednjovekovnom Japanu i ubrzo je našao i nekoliko gospodara kod kojih je služio i držao obuku iz mačevanja. Nemirne i osobene prirode, Musaši nije mogao dugo ostati klasični samuraj. Povlači se u planinu 1643. godine gde posle duge meditacije piše svoje delo „Knjiga pet prstenova“, jedinstveni zapis o usavršavanju veštine i filozofiji boričkih veština i to upravo od Kanseija – sveca mačevalačke veštine (Simić, 2005, str. 339-344).

No, Musaši je bio više od majstora mačevanja. Za samo mačevanje navodio je: „Vrlinom mača se i društvo i pojedinac dovede u red, i zbog toga boričke veštine vode poreklo od mača“ (Musaši, 2006, str. 24). U njegovoj filozofiji nailazimo na prve tragove etičkog principa nepovređivanja protivnika; pošto je dokazao svoje umeće i stekao stamenito samopouzdanje, Musaši je, još kao mladić, počeo da i izbegava sukobe ukoliko bi procenio da iz njih ne može ništa novo naučiti. S druge strane, pošto je bio priznati majstor sukobi su tražili njega: svako je želeo da se dokaže pobedom upravo nad Musašijem. U svakom slučaju, posle decenija borbe i dokazivanja Musaši je učinio revolucionarni potez – počeo je da svoje protivnike pobeđuje drvenim mačem (bokenom). Toliko je bio siguran u svoje umeće da je koristio drvene mačeve, primenjujući svoju metodu borbe Nito icipu i opet pobeđivao. Pravi mačevi bili su tu, za pojasom, u svojim koricama - „zlu ne trebalo“, Slika 2. (Utagawa).

Slika 2. *Mijamoto Musaši – Utagawa Kuniyoshi*

Pobeda nad protivnikom, koji je svakako koristio pravi mač, bila bi potpuna. Ne samo da je protivnik bivao poražen, već je bivao poražen

drvenim mačem i trijumf veštine Musašija bio je potpun. Međutim, u svojoj filozofiji Musaši ipak nije otišao dalje od puke pobede protivnika. Primera radi, on su svome delu daje nedvosmislene savete o brzom ubistvu protivnika: „Udarac je kada koračate prema protivniku i sudarate se sa njime, čak i kada, vrlinom vaše snage, on momentalno umire“. U slučaju slabijeg protivnika, Musaši ipak savetuje da „od samog početka imate nameru da ih zaplašite i potpuno smrvite“ (Musaši, 2006, str. 47, 77).

Uostalom, društvo tadašnjeg Japana za istančanu filozofiju borbe još uvek nije bilo spremno. Definitivna promena će doći Meidi reformom i filozofijom Džigoro Kana.

2.3.2. Džigoro Kano

Korenite promene japansko društvo doživelo je za vreme cara Meidija i njegove reforme koja je podrazumevala preuzimanje najefikasnijih aspekata imperijalističkih sila ne bi li se i sam Japan svrstao u njihove redove. Posledično, reforma je imala u sebi i izraženu nit vesternizacije usled koje i borilačke veštine doživljavaju duboke promene (Stojanović, 2015, str. 57; Istorija Japana, 2008, str. 115).

Do tada dominantna veština mačevanja (kenducu) jednim dekretom, zabranom nošenja mača, biva potpuno potisnuta. U prvi plan izbija veština borbe bez oružja - džiu džica (ili đuču). Sama veština obilovala je brutalnošću budući da se i oblikovala na bojnim poljima Japana. Svaka tehnika u sebi imala je izrazitu efikasnost gde se na posledice koje bi protivnik pretrpeo nije obraćala pažnja. Sama etičnost te borilačke veštine vrlo je diskutabilna, budući da je primaran cilj bila pobeda, svim raspoloživim sredstvima.

Jedan od istaknutih majstora džiu džice i profesor univerziteta, Džigoro Kano, uviđa da u modernom Japanu mesta za takvu veštinu nema. Kao što je čitavo društvo prolazilo kroz korenite promene ista reforma bila je potrebna i džiu džici. Kano 1882. godine osmišlja džudo gde sufix „džicu“ (ili „đuču“), koji je podrazumevao promenljivost i efikasnost, zamenjuje sa „do“, tvoreći time „džudo“.

Za brutalnost džiu džice u džudou nije bilo mesta, Kano navodi: „Posebno Kodokan džudo, koji sam osmislio, nikada ne uključuje da se čini bilo šta opasno. Ne mogu dovoljno istaći da je ono za šta se zalažem daleko od nasilnog i opasnog sporta“. Sam cilj veštine korenito se izmenio: „Presudno, za cilj džudoa nisam naglašavao samo vežbanje za borbu, što je bio fokus borilačkih veština kao što je đuču, već sam pre kao njegov osnovni cilj postavio i mentalni i fizički trening“. Ne samo da je bio izričit prema brutalnosti borilačke veštine, Kano je bio obazriv i prema takmičenjima kao takvima: „Učenici treba da vežbaju džudo ne zbog takmičenja, već radije da bi postali sposobni da primene ovu veštinu u postizanju viših ciljeva u životu.

Stoga, takmičenje među školama nije cilj već sredstvo zarad dostizanja plemenitijih ciljeva“ (Kano, 2007, str. 26, 62, 102).

Međutim, same tehnike džudoa ostaju diskutabilne. Borilačka vještina ubrzo se preobrazila u sport koji doživljava nagli razvoj pošto postaje olimpijski 1964. godine u Tokiju. Tehnike bacanja uz parterne tehnike (nage vaza i katame vaza) postaju dominantne i svoju primenu pronalaze u sportskoj borbi. Usled rigoroznih bezbednosnih pravila Međunarodnog olimpijskog komiteta, sama džudo sportska borba je po vežbače relativno bezbedna i iz nje su opasne tehnike odstranjene. Međutim, džudo poseduje i treći korpus tehnika, tzv. atemi vazu, koja je danas usled sportskog aspekta gotovo potpuno potisnuta. Ključni tehnički priručnik džudoa Kazuza Kuda (1969) ostao je nedovršen, tj. bez trećeg toma koji bi obrađivao atemi vazu. Takođe, pregledom i ostale literature, atemi vaza se ne može naći ni u tragovima (Ćirković, 1991; Dragić, s.a.; Dragić, 1980; Dominy, 1974; Mandić, 1996; Savić, 1999). Stoga, koliko je zaista atemi vaza bezbedna po protivnika ne možemo sa sigurnošću tvrditi bez dubljeg uvida u njene tehnike.

U svakom slučaju, Džigoro Kano je postavio temelje modernih borilačkih vještina. U njima, za brutalnost nije bilo mesta, njihov cilj nalazio se u napretku pojedinca i čitavog društva uopšte. Ipak, same tehnike proistekle su iz borenja i mogu biti u svome realnom izvođenju i pogubne. No, etički principi džudoa značajno su uticali i na ostale majstore borilačkih vještina koji svoje izabrane vještine takođe počinju da prilagođavaju modernom društvu Japana, ali i čitavog sveta. Najznačajni sledbenik tih principa, na koga je znatno uticao sam Džigoro Kano, bio je Ginčin Funakoši.

2.3.3. *Ginčin Funakoši*

Gotovo simbolično, Funakoši je rođen 1868. godine, godine početka Meidi reforme. Bio je svedok dubokih promena u japanskom društvu, ali je iste i prihvatao, svestan da se točak istorije ne može zaustaviti. Sam se povinovao dekretu o zabrani nošenja tradicionalnih perčina, gde kada se ošišan pojavio kući njegov otac je ljutito uzviknuo: „Šta si to uradio od sebe? Ti, sin jednog samuraja!“ (Funakoši, 1988, str. 18).

Borilačkim vještinama posvetio je čitav život. Učio je karate kod najvećih okinavljanskih majstora, a usavršavao se i u Tokiju. Ubrzo osniva svoju školu, kasnije nazvanu Šoto kan. On sam, na liniji koju je zacrtao Džigoro Kano, svoju školu karatea nazivao je Karate-do. Lično je zaslužan za širenje karatea sa Okinave na japanska ostrva kada je otvorio prvi dođo u Japanu pod nazivom Mesei Đuku. U tome mu je pomogao i sam Džigoro Kano koji je na njega ostavio snažan uticaj (Funakoši, 1988, str. 65-66). Ubrzo je svoju vještinu proširio i van granica Japana, a danas ona nalazi poklonike u čitavom svetu (Simić, 2005, str. 207-210).

Za temu je značajno da sagledamo kako se Funakoši ophodio prema potencijalnim protivnicima. Naime, njegov učitelj karatea Itosu mu je ostavio dobar primer: pri ulasku u kafanu napao ga je korpulentni mladić gde je Itosu samo stegao trbušne mišiće i primio udarac, bez ikakvih posledica. Munjevito je zgrabio mladića za ruku i rekao: „Ne znam šta bi mogao da imaš protiv mene, ali hajde da nešto zajedno popijemo“. Drugom prilikom, već kao starca, Itosua je napao mladić snažnim udarcem u leđa gde je on opet primio udarac i opet uhvatio protivnika za ruku da bi mu potom rekao: „Stvarno ne bi trebalo da isprobavaš takve trikove na jednom starcu kao što sam ja“. Potom ga je nepovređenog, ali pobeđenog, pustio (Funakoši, 1988, str. 25-26).

Etičnost svoga učitelja Funakoši je usvojio u potpunosti. Jednom prilikom, presrela ga je grupa razbojnika i tražila mu novac. Kod sebe je Funakoši imao samo „mandu“ kolača koje je planirao da prinese na kućni oltar. Razbojnicima je bez razmišljanja dao kolače koji su ga još uz par uvreda pustili dalje. Kada je taj događaj ispričao svojim učiteljima Azatu i Itosuu, obojica su ga pohvalili. Azato je uzviknuo: „To si zaista dobro uradio! To je onaj istinski duh karatea!“. Međutim, decenijama kasnije, sada kao starac, Funakoši je opet bio napadnut. Ovoga puta instinktivno je reagovao i snažnim zahvatom za genitalije onesposobio napadača. Videvši da napadač od bola umalo nije pao u nesvest, Funakoši je shvatio svoju grešku i u svojoj biografiji navodi: „Idući putem, shvatio sam da je taj potencijalni pljačkaš gotovo sigurno bio neki veteran koji se skoro vratio sa nekog udaljenog ratišta. Bez posla, prepustivši se trenutačnoj pobudi, odlučio je da me opljačka, a ja sam impulsivno uradio ono što stalno govorim mojim mladim vežbačima da nikada ne čine – izvršio sam napad. Nisam se osećao mnogo ponosnim zbog toga“ (Funakoši, 1988, str. 52-53, 96).

No, ako sagledamo same tehnike karatea one su izuzetno brutalne. Dominatno se oslanjaju na tehnike udaraca, kako nogama tako i rukama, gde vežbač svoje ekstremitete zaista transformiše u ubojito oružje. Udarac karateke toliko je ubojit da je u stanju da razbije nizove dasaka, crepova, pa čak i betonskih blokova – testovi tehnike poznati pod nazivom tamešivari. Sam Funakoši ovoga je bio svestan i navodio da se pravi karate nalazi izvan tehnika, u izbegavanju borbe ili u nepovređivanju protivnika „jer kada se jednom primeni znanje karatea, problem postaje pitanje života i smrti“ (Funakoši, 1988, str. 83). Faktički Funakoši je zadržao drevne ubojite tehnike Okinave, ali ih oplemenio istančanom etikom i imperativom izbegavanja borbe kao vrhunskog testa majstorstva. Samo oblikovanje tehnika jedne borilačke veštine vođeno etičkim principom nepovređivanja protivnika na sebe je preuzeo Morihej Uešiba.

2.3.4. Morihej Uešiba

Život Moriheja Uešibe prožet je velom misterije. Duboko religiozan u pojedinim aspektima svoga života, koje je sam smatrao izrazito značajnim,

uneo je element mistike i natprirodnog, te je vrlo teško rekonstruisati istinu od mita. Naročito osnivanjem svoje veštine, aikidoa, gde je na sebe preuzeo ne samo ulogu senseija, već i proroka nove religije („Umeće mira“), biografija Uešibe postaje vrlo diskutabilna.

U svakom slučaju, veliki majstor džiu džice, koji je učio kod najvećih, ali i najbrutalnijih majstora te veštine, doživljava prosvetljenje i osniva svoju, radikalno drugačiju borilačku veštinu aikido, 1942. godine. Dok je cilj džiu džice bila borba do pobeđe, za cilj aikidoa Uešiba uzima maksimu „borba je ljubav“ (Simić, 2005, str. 355-361). Džiu džicu je Uešiba potpuno transformisao. Gotovo svaka tehnika aikidoa je „milosrdna“ polazeći od imperativa „ljubavi“ koji je sam osnivač zadao: „Put ratnika je pogrešno shvaćen kao sredstvo da se ubijaju i uništavaju drugi. Udariti, povrediti ili uništiti je najveći greh koje ljudsko biće može da učini. Izvorni put ratnika podrazumeva sprečavanje ovoga – to je put mira, harmonije i ljubavi“ (Uešiba, 2008b, 10). Kod Uešibe je Bušido doživeo potpunu transformaciju: „Bušido nije učenje o tome kako umreti. Bušido je učenje o tome kako živeti, kako zaštititi i unaprediti život“ (Uešiba, 2008a, str. 24).

Sam Uešiba se tokom života klonio fizičkih obračuna. Otišao je toliko daleko da uopšte nije povređivao živa bića, čak ni muve. Kada su se tehnike aikidoa pojavile u obuci pripadnika vojske i policije, što bi za druge majstore predstavljalo svojevrsno visoko priznanje same veštine, Uešiba je bio nezadovoljan što se aikido koristi u smrtonosne svrhe (Uešiba, 2008a, str. 25, 43).

Konačno, za istinskog majstora borilačke veštine, Uešiba je smatrao onog koji je dovoljno ovladao tehnikama da je toliko siguran u svoje znanje da je u stanju da ga i ne upotrebi. Slična linija kao i kod Funakošija, ali dok je sam karate izrazito ubojit, aikido je miroljubiv u svojim tehnikama. Vrhunac borilačkog umeća Uešiba nije video u pobeđi nad brojnim protivnicima, uspešnom tamešivari testu ili slično, već u osmehu: „Bez obzira koliko je dobro naoružan vaš neprijatelj, vi možete korisiti Umeće mira da njega ili nju razoružate. Kada vam neko besno pristupi, vi ga pozdravite osmehom. To je vrhunac borilačkih veština“ (Uešiba, 2008a, str. 94).

3. KRITIČKI OSVRT

Etički princip nepovređivanja protivnika prošao je dug i trnovit put. Musašijev postulat ostavio je slabiji trag po japansko društvo. Tek korenitom i sveobuhvatnom promenom koja je došla sa Meidi reformom i Kanovom transformacijom borilačkih veština, etički princip dobija svoje uporište. Kroz džudo i karate ustanovljen je nov način borbe, ali i nov viši vid pobeđe. Nije više bilo primarno samo pobediti, već i kako do te pobeđe doći. U liku i delu Moriheja Uešiba i sam etički princip dolazi do vrhunca. Ne samo da je

potencijalni obračun njime određen, već i sama borilačka veština, tj. njene tehnike, za svoj cilj imaju savladavanje, ali i nepovređivanje protivnika.

Međutim, kakav je položaj etike borenja danas? Ako se sagleda nagla popularnost borilačkih veština koje za cilj imaju isključivu efikasnost (slično kao pre Meidi reforme džiu džica) poput ruske Sambe ili izraelske Krav mage, jasno je da je sama etičnost skrajnuta u drugi plan. Dodatno, na polju borilačkih sportova takođe smo svedoci naleta brutalnosti, najizraženije uočljivog u Mešovitim borilačkim veštinama (MMA ili Ultimate fight).

Ono što je svakako potrebno je povratak mislima velikana poput Džigora Kana, Ginčina Funakošija, pa i Moriheja Uešibe. U biti, ljudsko telo je slabo. Precizno izveden udarac u određenu tačku od strane čak i početnika, može imati kobne posledice. Upravo stoga, ovi velikani zagovarali su pobedu nad protivnikom, u slučaju neizbežnog fizičkog obračuna, ali takvu pobedu koja bi protivnika ostavila savladanog, ali i nepovređenog – jedinstveni vrhunac borilačkog umeća.

No, svet 21. veka daleko je od savršenog. Kriminal je svakodnevna pojava i deo života u savremenom gradu. Za pojedinca, koji nema mogućnosti da se potpuno posveti usavršavanju izabrane borilačke veštine, određeni nivo obuke radi konkretnije samoodbrane svakako je potreban. Velikani japanskih borilačkih veština bili su i veliki mislioci, ali i najčešće utopisti. Današnji svet daleko je od projektovanog sveta npr. Moriheja Uešibe i u određenim situacijama bez sumnje je neophodno pobediti, ali i povrediti napadača radi sopstvene sigurnosti i sigurnosti bližnjih.

ZAKLJUČAK

Postojanje kompleksne i duboke etike, borilačke veštine upravo čine jedinstvenim. One mogu služiti kao puko sredstvo obuke, kao npr. specijalno fizičko vežbanje, ali mogu i predstavljati celoživotni psihofizički i filozofski put kome se pojedinac može posvetiti. Prožimanje niza različitih aspekata: fizičkih, kulturoloških, filozofskih, pa i religijskih, čini borilačke veštine značajnim fenomenom koji posledično zavređuje i zasebno istraživanje sa specifičnim pristupom. Etički princip nepovređivanja protivnika predstavlja samo mali, ali i značajni segment tog kompleksnog fenomena.

Od svojih isključivo borbenih početaka, sa značajnim uplivom religije, borilačke veštine su prošle dug put i postale zasebna životna filozofija, najčešće izrazito sekularna. Kao takve proširile su se svetom i praktikuju ih milioni vežbača. Svoju efikasnost u praksi dokazale su nebrojano puta i kao takve deo su obuke specijalnih jedinica.

S druge strane, njihova etika je zasebno polje. Samo jedan od etičkih principa – princip nepovređivanja protivnika, pokazao se kao izuzetno

kompleksan i zahtevan. Preko Musašija, Kana i Funakošija taj etički princip se formirao da bi svoj vrhunac dosegao u aikidou Moriheja Uešiba gde je svaka tehnika te borilačke veštine izrazito milosrdna i obazriva po zdravlje napadača. No, problematika realnosti etičkog imperativa ostaje: koliki stepen majstorstva je neophodan da bi se etički princip nepovređivanja protivnika zaista i primenio u praksi? Za mnoge poklonike borilačkih veština takav nivo svakako će ostati nedostižan. Ipak, samo njegovo postojanje treba da služi kao vodilja ka daljem usavršavanju u izabranoj veštini.

LITERATURA

1. *Bušido – kodeks samuraja*. Prevod Kliri, T. (2006). Beograd: Babun.
2. Ćirković, Z. (2006). *Teorija borenja*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
3. Ćirković, Z., Jovanović, S. (2002). *Borenja: boks – karate*. Beograd: Fakultet fizičke kulture.
4. De Majo, A. (2010). *Budo: put drevne mudrosti: izabrani tekstovi*. Beograd: Bibliografsko izd.
5. Dešimaru, T. (2008). *Zen i borilačke veštine*. Beograd: Babun.
6. Funakoši, G. (1988). *Karate – do, moj životni put*. Beograd: PANPUBLIC
7. *Istorija Japana: Iz Kodašine ilustrovane enciklopedije Japana*. (2008). Beograd: Zavod za udžbenike.
8. Janjić, D., Gigov, V. (1983). *Borilačke veštine dalekog istoka*. Beograd: IŠRO.
9. Kano, Dž. (2007). *Put mekoće*. Beograd: Liber.
10. Musaši, M. (2006). *Knjiga pet prstenova*. Beograd: Liber.
11. Nitobe, I. (1985). *Bušido: Kodeks samuraja*. Beograd: Borislav Stanić.
12. Nukarija, K. (2010). *Zen budizam: studija o filozofiji i disciplini zena u Kini i Japanu*. Beograd: Liber.
13. Radoš, J. (2016). *Etika u sportu*. Sremski Karlovci: Kairos.
14. Rid, H., Kraučer, M. (2007). *Put ratnika: paradoks borilačkih veština*. Beograd: Esotheria.
15. Simić, N. (2005). *Karate – do: Veliko japansko pesničenje*. Beograd: SIA.
16. Stojanović, D. (2015). *Rađanje globalnog sveta 1880-2015: vanevropski svet u savremenom dobu*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju.
17. Uešiba, M. (2008b). *Aikido: Učenja Moriheja Uešibe*. Beograd: Liber.
18. Uešiba, M. (2008a). *Umeće mira*. Beograd: Babun.
19. Utogawa, K. MiyamotoMusashi. <http://www.kuniyoshiproject.com/Stories%20of%20Dutifulness%20and%20Loyalty%20in%20Revenge.htm> (Pristupljeno 03.12.2016).